

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.11.28>**Роман Томма,**

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

Національної академії внутрішніх справ

Юрій Ручка,

аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності

Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

У запропонованій статті досліджено основні елементи організації діяльності суб'єктів запобігання корупції у сфері реалізації антикорупційних заходів, розглянуто найбільш ефективні профілактичні заходи, які здійснюються відповідними суб'єктами запобігання корупції. Наголошено, що під час виконання завдань протидії корупції практично співпрацюють дві системи: антикорупційна система держави (яка спрямована на запобігання корупційним правопорушенням) і система дій спеціально уповноважених суб'єктів (яка орієнтована на протидію корупції). У нашому дослідженні ми більш детально розглянемо першу групу суб'єктів антикорупційної системи держави, діяльність яких спрямована на виявлення корупційних правопорушень та запобігання таким. З'ясовано, що до основних елементів організації діяльності суб'єктів запобігання корупції належать: оцінка й аналіз інформації у сфері запобігання корупції; розстановка сил та засобів за лінією запобігання корупції; планування діяльності суб'єктів запобігання корупції; контроль діяльності суб'єктів запобігання корупції. Визначено, що здійснення моніторингу та контролю за дотриманням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняних до них осіб є основним заходом, що здійснюється Національним агентством з питань запобігання корупції. У межах реалізації завдань оцінки й аналізу інформації у сфері запобігання корупції. Зроблено висновок, що запропоновані заходи запобігання корупції можна розглядати як заходи стратегічного напрямку, що повинні сприяти реалізації загальнодержавної політики щодо запобігання і протидії корупції. Комплексне й паралельне впровадження заходів на державному і відомчому рівнях матиме своїм результатом формування позитивного іміджу державного службовця і загалом позитивного ставлення населення до роботи державних органів, удосконалення механізму добору кандидатів на службу, їх навчання, створення необхідних умов для нейтралізації ризиків корупційних проявів, конкретизацію форм і методів виявлення корупційних правопорушень та запобігання таким у державних органах і органах місцевого самоврядування, що сприятиме найбільш ефективній роботі всієї державної системи запобігання та протидії корупції в Україні.

Ключові слова: виявлення, протидія, моніторинг, уповноважений суб'єкт, особа, координація, викривач, конфлікт інтересів.

Постановка проблеми. Проблема протидії корупції не є новою, проте на сучасному етапі розвитку держави набула особливої гостроти і потребує нагального вирішення. Це зумовлено тим, що постала необхідність покласти край дезорганізації системи державного управління, адже наслідки корупції вже нині виявляються в усіх сферах діяльності держави, що зводить нанівець зусилля з наведення порядку у країні, створення конкурентоспроможної економіки та сприятливого інвестиційного клімату, а також підвищення престижу держави на міжнародній

арені. Водночас Антикорупційна політика може бути ефективною лише за умов існування реальних та дієвих інструментів протидії корупції, зокрема і на основі інститутів відповідальності та застосування традиційних правоохоронних методів. Тобто подолати корупцію неможливо без невідворотного настання відповідальності за вчинення корупційного правопорушення [13].

За даними міжнародної організації Transparency International («Міжнародна гласність»), що проводить дослідження індексу корумпованості різних країн світу

(ІСК), Україна протягом останніх років мала такі показники: 2015 р. – 130, 2016 р. – 131, 2017 р. – 130, 2018 р. – 120, 2019 р. – 126. Ці дані свідчать про високий рівень корумпованості, унаслідок чого Україна сприймається у світовому просторі як одна з найбільш корумпованих країн [11].

Під час виконання завдань протидії корупції практично співпрацюють дві системи: антикорупційна система держави (яка спрямована на запобігання корупційним правопорушенням) і система дій спеціально уповноважених суб'єктів (яка орієнтована на протидію корупції). У нашому дослідженні ми більш детально розглянемо першу групу суб'єктів антикорупційної системи держави, діяльність яких спрямована на виявлення корупційних правопорушень та запобігання таким.

Окремі питання особливостей діяльності суб'єктів запобігання корупції досліджували у своїх працях Д.Й. Никифорчук, О.В. Бех, С.І. Ніколаюк, В.І. Василюк, А.О. Шишкін, О.О. Шаповалов та інші, але дане питання потребує комплексного аналізу проблем організації діяльності суб'єктів запобігання корупції у сфері реалізації антикорупційних заходів та можливостей вказаних суб'єктів у застосуванні відповідних заходів із метою виявлення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією, і запобігання таким.

Мета статті – дослідження основних елементів організації діяльності суб'єктів запобігання корупції у сфері реалізації антикорупційних заходів.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, існують дві групи суб'єктів запобігання та протидії корупції: спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції й уповноважені підрозділи (особи) з питань виявлення корупції та запобігання їй. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є: органи прокуратури, Національної поліції України (далі – НП), Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ), Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) [1].

Але необхідно зазначити, що з погляду науковців та із власного практичного досвіду протидії корупції з вищезазначених державних органів реальні функції щодо запобігання корупції мають лише НАЗК і уповноважені підрозділи (особи) з питань виявлення та запобігання корупції. Тому пропонуємо розглянути більш детально їхні основні завдання й елементи органі-

зації їхньої діяльності у сфері запобігання корупції.

До основних елементів організації діяльності суб'єктів запобігання корупції належать:

- оцінка й аналіз інформації у сфері запобігання корупції;
- розстановка сил та засобів за лінією запобігання корупції;
- планування діяльності суб'єктів запобігання корупції;
- контроль діяльності суб'єктів запобігання корупції.

У межах реалізації завдань оцінки й аналізу інформації у сфері запобігання корупції Національним агентством з питань запобігання корупції здійснюються такі заходи:

- проведення аналізу: статистичних даних та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції, стану запобігання та протидії корупції в Україні;
- організація проведення досліджень із питань вивчення ситуації щодо корупції;
- здійснення контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання й оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, порівняння до них осіб;

- надання роз'яснень, методичної та консультативної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

- обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

- отримання інформації з відкритих баз даних, реєстрів іноземних держав, зокрема й після внесення плати за отримання відповідної інформації;

- отримання та розгляд повідомлень, здійснення співпраці з викривачами, забезпечення їх правового й іншого захисту, перевірка дотримання законодавства з питань захисту викривачів;

- отримання письмових пояснень щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, достовірності відомостей, зазначених у декла-

раціях, обставин, що можуть свідчити про порушення вимог щодо захисту викривачів;

- отримання заяв фізичних та юридичних осіб про корупційні правопорушення, проведення за власною ініціативою перевірки можливих фактів порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції»;
- отримання безпосереднього автоматизованого доступу до інформаційно-телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів, банків даних, зокрема й тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування;
- проведення аналізу антикорупційних програм органів влади та надання обов'язкових для розгляду пропозицій до таких програм [1].

Уповноваженим підрозділом (особою) з питань запобігання та виявлення корупції здійснюються такі заходи:

- організація роботи з оцінки корупційних ризиків у діяльності відповідального суб'єкта;
- надання структурним підрозділам та їхнім працівникам методичної та консультативної допомоги з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції;
- інформування керівника відповідального суб'єкта про факти порушення законодавства у сфері запобігання корупції та протидії їй;
- проведення перевірок фактів подання декларацій суб'єктами декларування, які працюють (працювали) у відповідальному суб'єкті;
- здійснення перевірок повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, інших порушень у терміни, передбачені в Законі України «Про запобігання корупції»;
- здійснення моніторингу офіційного вебпорталу «Судова влада України», Єдиного державного реєстру судових рішень із метою отримання інформації щодо результатів розгляду відповідної справи судом;
- проведення аналізу потенційних та наявних контрагентів відповідального суб'єкта, надання інформації про них керівнику органу;
- повідомлення в письмовій формі керівника відповідального суб'єкта про вчинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних із корупцією, та інших порушень працівниками відповідального суб'єкта [12].

У межах реалізації завдань щодо розстановки сил та засобів стосовно запобігання корупції Національним агентством з питань запобігання корупції здійснюються такі заходи:

– забезпечення автоматизованого доступу до інформаційно-телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів, банків даних, зокрема й тих, що містять інформацію з обмеженим доступом;

– забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

– залучення у встановленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань науковців, зокрема й на договірній основі, працівників державних органів, органів влади й органів місцевого самоврядування;

– створення комісій та робочих груп, організація конференцій, семінарів і нарад із питань запобігання корупції та протидії їй;

– здійснення співпраці з викривачами, забезпечення їх правового й іншого захисту [1].

Уповноваженим підрозділом (особою) з питань запобігання та виявлення корупції здійснюються такі заходи:

- організація роботи каналів повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень;
- співпраця з викривачами, забезпечення дотримання їхніх прав та гарантій захисту;
- ухвалення проектів наказів (розпоряджень) з основної діяльності, адміністративно-господарських питань, а також проектів наказів (розпоряджень) із кадрових питань (особового складу) залежно від їхніх видів.

Під час планування діяльності та налагодженні взаємодії між суб'єктами запобігання корупції Національним агентством з питань запобігання корупції здійснюються такі заходи:

- розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації й оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;
- розроблення типової антикорупційної програми юридичної особи;
- планування та здійснення підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції;
- координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики;
- планування та проведення перевірок організації роботи із запобігання і виявлення корупції;
- планування та проведення перевірок організації роботи щодо підготовки та вико-

нання антикорупційних програм, створення та функціонування внутрішніх і регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, захисту викривачів;

- координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (осіб);

- формування, реалізація та моніторинг антикорупційної політики [1].

Уповноваженим підрозділом (особою) з питань запобігання та виявлення корупції здійснюються такі заходи:

- планування та підготовка заходів щодо усунення корупційних ризиків у діяльності відповідального суб'єкта, внесення керівнику такого відповідального суб'єкта відповідних пропозицій;

- планування та проведення внутрішніх навчань працівників відповідального суб'єкта з питань порядку здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень та захисту викривачів;

- налагодження взаємодії з уповноваженими підрозділами / уповноваженими особами інших відповідальних суб'єктів, Національним агентством з питань запобігання корупції й іншими спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції [12].

У межах реалізації завдань щодо контролю за діяльністю суб'єктів запобігання корупції Національним агентством з питань запобігання корупції здійснюються такі заходи:

- підготовка та подання до Кабінету Міністрів України проєкту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

- координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами місцевого самоврядування корупційних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення;

- здійснення контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання й оприлюднення таких декларацій;

- здійснення державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій;

- здійснення державного контролю за своєчасністю подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;

- інформування громадськості про здійснювані Національним агентством заходів щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідо-

мості громадян негативного ставлення до корупції [1].

Уповноваженим підрозділом (особою) з питань запобігання та виявлення корупції здійснюються такі заходи:

- організація та контроль за проведенням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним із корупцією;

- повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання декларацій у визначеному відповідно до Закону порядку;

- здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях;

- надання консультативної допомоги в заповненні декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

- інформування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти, що можуть свідчити про вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень працівниками відповідального суб'єкта;

- надання Національному агентству інформації щодо діяльності уповноваженого підрозділу (особи) з питань запобігання та виявлення корупції;

- отримання від посадових та службових осіб відповідального суб'єкта письмових пояснень щодо обставин, що можуть свідчити про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції»;

- ведення обліку працівників відповідального суб'єкта, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних із корупцією;

- організація подання до Національного агентства щороку до 15 лютого року, наступного за звітним, інформації, необхідної для підготовки Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики [12].

Висновки

Комплексне й паралельне впровадження запропонованих заходів на державному і відомчому рівнях матиме своїм наслідком формування позитивного іміджу державного службовця і загалом позитивного ставлення населення до роботи державних органів, удосконалення механізму добору кандидатів на службу, їх навчання, створення необхідних умов для нейтралізації ризиків корупційних проявів, конкретизацію форм і методів виявлення корупційних правопорушень та запо-

бігання таким у державних органах і органах місцевого самоврядування, що сприятиме найбільш ефективній роботі всієї державної системи запобігання та протидії корупції в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції : Закон України № 1700–VII від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 46. Ст. 2047.

2. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції : Закон України від 17 жовтня 2019 р. № 198–IX.

3. Про Національну поліцію : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № № 40–41. Ст. 379.

4. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 рр. : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1699–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 46. Ст. 2047.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 1 вересня 2001 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. *Голос України*. 2012. № № 90–91.

7. Про встановлення обов'язкових вимог до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення

корупції в державних органах : наказ НАЗК від 24 березня 2020 р. № 112/20.

8. Про запобігання та врегулювання конфлікту інтересів : рішення НАЗК України від 29 вересня 2017 р. № 839.

9. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : наказ Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 р. № 158.

10. Про затвердження Порядку надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції на звільнення керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України : наказ НАЗК від 17 березня 2020 р. № 100/20.

11. Статистика щодо рівня корупції в Україні Міжнародної організації Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/about/>.

12. Типове положення Про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджено наказом НАЗК від 17 березня 2020 р. № 102/20.

13. Щодо організації роботи із запобігання корупції юридичних осіб, що належать до сфери управління МВС України : Методичні рекомендації МВС. Рекомендовано до друку Вченою радою ХНУВС, протокол № 11 від 30 жовтня 2019 р. С. 9.

Roman Tomma, Yurii Ruchka. Features of the organization of activity of subjects of prevention of corruption in the field of realization of anti-corruption measures

In the offered article the basic elements of the organization of activity of subjects of prevention of corruption in the field of realization of anti-corruption measures are investigated, the most effective preventive measures which are carried out by the corresponding subjects of prevention of corruption are considered. It is emphasized that two systems practically cooperate in the implementation of anti-corruption tasks: the anti-corruption system of the state (which is aimed at preventing corruption offenses) and the system of actions of specially authorized entities (which is focused on combating corruption). In our study, we will consider in more detail the first group of subjects of the anti-corruption system of the state, whose activities are aimed at detecting and preventing corruption offenses. It was found that the main elements of the organization of the activities of the subjects of corruption prevention include: assessment and analysis of information in the field of prevention of corruption; deployment of forces and means along the line of anti-corruption; planning the activities of entities to prevent corruption; control over the activities of corruption prevention entities. It is determined that monitoring and control over the implementation of legislation on ethical conduct, prevention and settlement of conflicts of interest in the activities of persons authorized to perform state or local self-government functions and persons equated to them is the main measure carried out by the National Agency for Prevention corruption Within the implementation of the tasks of evaluation and analysis of information in the field of corruption prevention. It is concluded that the proposed measures to prevent corruption can be considered as strategic measures that should contribute to the implementation of national policy to prevent and combat corruption. Comprehensive and parallel implementation of measures at the state and departmental levels will result in the formation of a positive image of civil servants and in general a positive attitude of the population to the work of public bodies, improving the mechanism of selection of candidates, their training, creating the necessary conditions to neutralize risks of corruption, and methods for detecting and preventing corruption offenses in state and local governments, which in turn will facilitate the most effective operation of the entire state system for preventing and combating corruption in Ukraine.

Key words: detection, counteraction, monitoring, authorized subject, person, coordination, whistleblower, conflict of interests.